

ULOGA I VAŽNOST STRUČNIH I ZNANSTVENIH TEKSTOVA U NASTAVI STRANIH JEZIKA STRUKĀ

Neda Boric*

Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Ovaj se rad bavi analizom uloge i važnosti stručnih i znanstvenih tekstova u nastavi stranih jezika strukā na nefilološkim fakultetima. Uspješna realizacija nastavnih ciljeva u ovome segmentu edukacije ponajviše ovisi o odabiru prikladnih tekstova i njihovoj učinkovitoj metodičkoj obradi. Stoga se u radu polazi od analize samoga pojma takvih tekstova i njihovih kompleksnih polifunkcionalnih aspekata, što je preduvjet ispravne percepcije njihove uloge i važnosti u razvijanju jezičnih kompetencija studenata u stranim jezicima njihovih strukā, najčešće engleskome, koji je danas *lingua franca* globalne stručne i znanstvene zajednice. Ujedno je to i preduvjet razvijanja prikladnih metodičkih strategija za njihov odabir i obradu. Temi rada pristupa se iz perspektive suvremenih spoznaja o prirodi i funkciji teksta te teorijskih istraživanja stručnih i/ili znanstvenih tekstova, ali i praktične perspektive autora sveučilišnog udžbenika za jezik struke i dugogodišnjega nastavničkog iskustva. Rad je zamišljen kao prilog teorijskim osnovama suvremene metodike poučavanja stranih stručnih jezika na akademskoj razini.

Ključne riječi: stručni tekst, nastava stranog jezika struke, metodika nastave, tekstualna kompetencija

1. UVOD

Odabir prikladnih tekstova i njihovo učinkovito korištenje u nastavi stranih jezika raznih struka temeljni je segment jednog od najvažnijih zadataka za nastavnike stranih stručnih jezika koji se odnosi na koncipiranje i razradu nastavnih materijala (engl. *materials development*) te stoga predstavlja ishodište i temelj cjelokupnoga nastavnog procesa. Upravo je sam stručni tekst najbitniji sadržaj poduke oko kojega se razvija paleta općih i specifičnih metodičkih ciljeva u skladu s brojnim i raznolikim potrebama korisnika kojima znanje stranih stručnih jezika treba u njihovu akademskom obrazovanju i budućem

* nedaboric@hotmail.com

stručnom i/ili znanstvenom radu. Primarno (no ne isključivo) to se, dakako, odnosi na engleski jezik u raznim strukama, koji je danas *lingua franca* globalne stručne i znanstvene zajednice.

Unatoč činjenici da se na međunarodnom tržištu kontinuirano objavljuju nastavni materijali za potrebe poduke stranih jezika pojedinih struka, oni često nisu univerzalno upotrebljivi. Naime, nastava stranih stručnih jezika postaje u sve većoj mjeri pluralistička, individualizirana i diversificirana (Belcher, 2004) te stoga publicirani materijali najčešće ne mogu zadovoljiti brojne i raznolike jezične i sociokomunikacijske potrebe pojedinih profila korisnika u različitim sociokulturnim, profesionalnim i obrazovnim okruženjima što najčešće prati i neujednačena razina njihovih jezičnih kompetencija. Nastavnici su stoga suočeni s potrebom individualiziranog odabira prikladnih stručnih tekstova za individualizirane potrebe svojih korisnika (Harsono, 2007). Ujedno su primorani neprestano osuvremenjivati nastavne materijale uključivanjem svježih, tematski aktualnih tekstova u skladu s brzim razvojem stručnog/znanstvenog područja čiji diskurs podučavaju. Ne začuđuje stoga da su problemi koji se u tom segmentu nastavnika rada pojavljuju složeni i da predstavljaju stalan, svakodnevni izazov za nastavnike.

Da bi se ispravno artikulirala tema ovoga rada te argumentirala uloga i važnost koju stručni i znanstveni tekstovi imaju u procesu obrazovanja mladih budućih stručnjaka, nužno joj je prići iz šire perspektive, odnosno od analize samog pojma stručnog teksta i njegovih kompleksnih polifunkcionalnih aspekata. Ti uvidi mogu korisno poslužiti kao osnova za razvijanje efikasnih strategija potrebnih za razradu suvremenih metodičkih načela u ovome segmentu edukacije. Ujedno oni prikladno argumentiraju ulogu i važnost koju stručni tekstovi imaju u razvijanju funkcionalne pismenosti budućih mladih stručnjaka. Pod pojmom *funkcionalna pismenost* (UNESCO, 2006) danas se razumijeva širok spektar fleksibilnih sposobnosti i vještina koje su čovjeku nužno potrebne za opstanak u suvremenom konkurentnom, informatiziranom i globaliziranom svijetu među kojima su najvažnije sposobnosti pronalaženja potrebnih informacija, njihove kritičke evaluacije i njihova učinkovitog iskorištavanja. Upravo razvijanje tih sposobnosti predstavlja najvažniju funkciju koju stručni i/ili znanstveni tekstovi imaju u kontekstu profesionalnog osposobljavanja mladih i razvijanja njihovih komunikacijskih jezičnih kompetencija i vještina u stranom jeziku struke za koju se osposobljavaju. Stoga je metodički učinkovito korištenje stručnih tekstova jedan od temeljnih nastavnih ciljeva za čiju je realizaciju neophodno imati u vidu njihove brojne i složene aspekte koji su relevantni za sve faze ovoga procesa počevši već od njihova prikladnog odabira.

2. POJAM STRUČNOGA I/ILI ZNANSTVENOGA TEKSTA U KONTEKSTU NJEGOVIH KOMPLEKSNIH POLIFUNKCIONALNIH ASPEKATA

U definiranju pojma stručnog i/ili znanstvenog teksta te u razmišljanju o njegovoj prirodi i funkciji u nastavi stranih jezika struka korisno je i neophodno poći od pojma *teksta* kao jedne od središnjih tema općih jezikoslovnih istraživanja i to osobito onih koja se bave lingvistikom teksta (s osobitim naglaskom na strukturi teksta) i blisko s njom povezanih istraživanja diskursa (s osobitim naglaskom na sociopsihološkim odrednicama unutar kojih tekst funkcionira).¹ Tomu je tako jer su s jedne strane spoznaje iz tih područja relevantne za sam pojam stručnog i/ili znanstvenoga teksta, dok su s druge strane upravo one ne samo potaknule nego i presudno odredile razvoj najvažnijih tematskih pravaca u povijesti teorijskih istraživanja stručnih jezika sa stručnim i/ili znanstvenim tekstovima kao središnjom temom interesa, o čemu će biti nešto više riječi u poglavlju 3.1.

Između brojnih definicija teksta u stručnoj literaturi koje se razlikuju ovisno o kriterijima koje pojedini autori smatraju relevantnima, moguće je ipak jasno razabrati nekoliko kriterija koji su svim definicijama zajednički: određeni segment jezične produkcije postaje tekst kada se uspostavlja strukturalna kohezija između smisleno povezanih jezičnih segmenata (najčešće, no ne isključivo) na nadrećeničnoj razini i koji tek tada postaje prirodni medij komunikacije determiniran brojnim sociokomunikacijskim parametrima kao što su sudionici, situacija, namjera itd. Tekst tako s jedne strane bitno određuje sam jezični sustav kao sintagmatski i paradigmatski determiniran konstrukt, a s druge strane njegova funkcija sociokomunikacijskoga koda. U tom smislu za pojam stručnoga teksta i njegovu ulogu osobito su relevantna istovjetna stajališta koja nalazimo u radovima autora De Beaugrandea i Dresslera (1981) te Hallidaya i Hasana (1976) o pojmu konteksta kao kategoriji implicitnog pozadinskog znanja koja je inherentno povezana s pojmom teksta kao jezičnim događajem i koja osigurava komunikacijsku smislenost za što je od temeljne važnosti postojanje svojevrsne kohezije između jezičnih segmenata. Kohezija je jedan od temeljnih pojmova kojemu Halliday i Hasan (1976) posvećuju veliku pažnju, pod čime razumijevaju svako smisleno povezivanje dijelova teksta. Stoga je, prema njihovoj interpretaciji, tekst semantička jedinica i kao takva

¹ Robert-Alain de Beaugrande i M. A. K. Halliday nezaobilazna su imena u povijesti tih istraživačkih smjerova. De Beaugrande je bio utemeljitelj bečke škole lingvistike teksta, a Halliday utemeljitelj systemske funkcionalne lingvistike s ishodištem u poimanju jezika kao semiotičkog sustava i funkcija koje ima u društvenom kontekstu. Time nastavlja tradiciju J. R. Firtha i londonske lingvističke škole koji jezik percipiraju u sociološkim okvirima, tj. prije svega kroz značenje i njegovu komunikacijsku dimenziju i funkciju u sociokulturološkom kontekstu s ishodištem u proučavanju teksta, odnosno diskursa (V. Stubbs, 1996).

može predstavljati bilo koji (pa i neverbalni) sociosemiotički čin koji se realizira u nekoj sociokomunikacijskoj situaciji. Tomu treba dodati i pojam *koherencije teksta* (Richards, Platt i Platt, 1993), vrlo blizak pojmu *kohezije*, koja podrazumijeva smisljeno povezivanje rečenica na razini diskursa. To su sve ujedno temeljne odrednice stručnoga i/ili znanstvenoga teksta po kojima se on upravo i prepoznaje i koji služi kao medij komunikacije unutar stručnih i znanstvenih zajednica. Danas, u skladu sa suvremenim spoznajama o jeziku u okviru kognitivne znanosti, razmišljanja o stručnom i/ili znanstvenom tekstu dobivaju dodatne dimenzije te stoga o njemu treba razmišljati u kontekstu sociokognitivnih pristupa stručnim jezicima (Cabré, 2000; Roldán Riejos, 1999; 2004; Štambuk 1998, 2005; Temmerman, 2000) te mu, sukladno tome, metodički pristupiti iz perspektive kognitivnih pristupa poduci i učenju (O'Malley i Chamot, 1990).

Stručni i/ili znanstveni tekst determiniran je svojom kognitivnom dimenzijom jer predstavlja primarni izvor znanja i informacija o jednom stručnom/znanstvenom području kao kognitivnoj domeni, odnosno kognitivnim okvirima ispravne interpretacije teksta i konstruiranja značenja.² On pruža uvid u načine organizacije i strukturiranosti konceptualne strukture stručnih znanja unutar jedne stručne i/ili znanstvene discipline/domene te predstavlja sponu između konceptualnih mreža postojećeg znanja i novih saznanja koja se hijerarhijski i dinamički uklapaju u postojeću strukturu (Štambuk, 2005: 175). Konceptualna struktura - jedan od ključnih pojmova kognitivnog pristupa jeziku - prije svega je mentalni konstrukt te se odnosi na ukupnost elemenata mentalnog procesiranja subjekta koje omogućuje strukturiranje znanja (kako stručnog tako i općeg) i spoznaju (Langacker, 1987: 98). Croft i Cruse (2004: 18) definiraju specijalizirano znanje jednog područja ljudske aktivnosti u sociološkim i psihološkim terminima: ono je socijalni aspekt funkcioniranja i identifikacije jedne uže grupe ljudi, ali i više od toga: ono je sama konceptualna struktura:

„Ovo zajedničko specijalizirano znanje predstavlja konceptualnu strukturu unutar okvira/domena konceptata simbolički izraženih stručnim leksikom kojim se koriste svi pripadnici stručne zajednice“.

Stručni i/ili znanstveni tekst prezentira tako konfiguraciju znanja unutar jedne kognitivne domene i time postaje ujedno i kognitivni kontekst razumijevanja i

² Vidi više u Fillmore (1977), čije su postavke osobito relevantne za naše razmatranje i gdje nalazimo ključne postavke suvremenoga pristupa tekstu. Autor razrađuje upravo problematiku značenja teksta i mogućnost njegove ispravne interpretacije u okviru kognitivno utemeljenih postavki o povezanosti jezika, mišljenja i razumijevanja.

konstruiranja značenja.³ Upravo ta njegova kognitivna dimenzija uvjetuje njegovu sociokomunikacijsku funkciju koja ga presudno određuje (Sager, Dungworth i McDonald, 1980: 68). Naime, stručni i/ili znanstveni tekst temeljni je komunikacijski medij u funkciji prijenosa i diseminacije znanja i informacija i osnova interpersonalne komunikacije unutar jedne društvene podgrupe, odnosno zajednice stručnjaka. Swales (prema Stubbs, 1996: 18-20) tu činjenicu upravo i naglašava smatrajući stručni i/ili znanstveni tekst iznimno moćnim medijem nastalim u okrilju tzv. „industrije znanja“ te ga definira kao neizostavnu kariku u povezanosti znanja i komunikacijskih mreža, što dovoljno govori o njegovoj važnosti u kontekstu obrazovanja mladih stručnjaka, ali i njihova cjeloživotnoga profesionalnog usavršavanja.

Danas, međutim, sociokomunikacijsku ulogu teksta kao komunikacijskog medija jezika struke treba shvatiti u znatno širem smislu. Ona je uvjetovana prije svega stupnjem razvoja današnjega društva koje karakterizira intenzivna razmjena znanja i informacija potpomognuta suvremenim tehnološkim dostignućima i komunikacijskim tehnologijama razvijenoga svijeta, ali i novijim disciplinama koje se bave upravo načinom upravljanja i razmjene znanja i informacija (engl. *knowledge management*, *knowledge engineering* itd.). Bit sociokomunikacijske funkcije stručnih jezika stoga leži u posredovanju, transferu i diseminaciji stručnog znanja i informacija u višejezičnom okruženju globaliziranoga svijeta pri čemu korisnici koji su ujedno i prijenosnici znanja danas ne podrazumijevaju više samo čovjeka, već i računalnu tehnologiju.

Stručni i/ili znanstveni tekst ujedno je izvor jezičnog znanja,⁴ odnosno znanja o karakterističnom diskursu jednog stručnog i/ili znanstvenog područja. On pruža uvid u njegova specifična obilježja od kojih su svakako najvažnija ona koja se odnose na leksičko-terminološku razinu, zatim karakteristična retorička sredstva, stil, određene gramatičke i sintaktičke osobitosti itd. On pokazuje način na koji se karakterističan diskurs jednog stručnog područja reflektira u specifičnim sociokomunikacijskim situacijama i načinima komunikacije između pripadnika jedne profesije te kako se manifestira u različitim žanrovima kroz koje se jezik struke izražava. Stručni

³ U toj svojoj kognitivno-epistemološkoj dimenziji stručni i/ili znanstveni tekst sam je po sebi složena kategorija jer je i pojam znanja danas vrlo složen: ono se percipira kao kognitivno-psihološka kategorija, ali istovremeno i kao društvena, kulturna i povijesna kategorija. Drugim riječima, znanje se percipira istodobno kao biološki i kao sociokulturni fenomen (Fraas prema Bukovčan, 2006).

⁴ O jezičnom znanju v. više u Miller (1985) gdje autor na zanimljiv način argumentira tezu o stručnom znanju kao podtipu jezičnog znanja (!).

i/ili znanstveni tekst time postaje ne samo kognitivni nego i jezični kontekst⁵ shvaćen kao integralni prostor realizacije ljudskih kognitivnih sposobnosti od kojih je jezik tek jedna od komponenata kojom se konstruira značenje.

U kontekstu suvremenih i sve većih dosega računalne tehnologije u obradi jezika ne treba zaboraviti važnu ulogu koju stručni i/ili znanstveni tekstovi imaju. Oni formiraju baze podataka (korpusa) kao dragocjena svjedočanstva funkcioniranja stručnih jezika u upotrebi i omogućuju nova istraživanja funkcionalnih dimenzija jezika u upotrebi u raznim kontekstima, dok s druge strane rezultati ovih istraživanja otvaraju vrata razvijanju sve učinkovitijih strategija poduke.

Svaki stručni i/ili znanstveni tekst tako neizostavno posjeduje svoju epistemološku, kognitivnu, jezičnu, (socio)komunikacijsku, lingvističku, afektivnu dimenziju (s obzirom na to da bi dobro odabran tekst trebao biti izvor inspiracije i motivacije za nova saznanja), a u onim stručnim i znanstvenim područjima koja su duboko ukorijenjena u društveni kontekst određene zajednice on zadobiva i izraženu sociopragmatičku, sociokulturološku, (lokalno)povijesnu i još mnoge druge dimenzije.

Stručni i/ili znanstveni tekst tako postaje prostor koji odražava najviše domete ljudskoga uma, čovjekovu poziciju u svijetu i sveukupnu interakciju čovjeka s njegovim okolišem.

Iako je u jezičnim teorijama pojam *teksta* primarno vezan za jezični kod prijenosa i procesiranja informacija i to podjednako za usmeni i za pisani kod (Halliday i Hasan, 1976; Stubbs, 1996), pojam teksta je u suvremenim semiotičkim teorijama (Kress, 2010) znatno širi pojam i upravo je i ta činjenica osobito relevantna za stručne jezike. On nadilazi jezični komunikacijski kod i obuhvaća svaki sustav znakova kojim se komunicira smisljena poruka. Vizualni kod kao *vizualni tekst* također je semiotički sustav *per se*. Upravo stoga Sager i sur. (1980) jezik struke vide kao semiotički sustav jer integralnu komponentu njegova komunikacijskoga potencijala čine i neverbalni znakovi (npr. simboli u matematici) koje također treba promatrati kao stručne i/ili znanstvene tekstove. U istu bi se skupinu (primjerice u domeni arhitekture) mogli svrstati arhitektonski nacrti i planovi, prostoručne skice, tehnički crteži, ilustracije, fotografije, dijagrami, geometrijske projekcije, matematički simboli i sl. U određenim stručnim i/ili znanstvenim područjima (dizajn, arhitektura, umjetnost itd.) upravo je vizualni komunikacijski kod, utemeljen u kognitivnoj

⁵ Pojmovima *kognitivni* i *jezični kontekst* ovdje se koristimo na tradicionalan način, no treba imati u vidu činjenicu da se u okviru suvremenih kognitivno utemeljenih pristupa jeziku nerijetko smatra da se radi o umjetno stvorenoj, nepostojećoj dihotomiji. Više o tome kao i o suvremenom shvaćanju konteksta v. u Raffaelli (2009).

sposobnosti vizualne percepcije, sama njihova esencija. Kreativno djelovanje ljudskog uma kroz iskaz ideja i njihovih razrada u takvim domenama znanja materijalizira se upravo u vizualnom i predstavlja ono što se naziva *visual thinking*, tj. prirodni i temeljni princip razumijevanja osnova takvih struka i njihov *modus operandi*. Važnost sagledavanja jezika strukā i stručnih tekstova kao njihovih manifestacija sa stajališta semiotike naglašava i Kocourek (prema Cabré, 1999: 59) pri čemu uzima u obzir sve skupine znakova (od kojih prirodni jezik smatra samo jednim, iako najvažnijim sustavom znakova) koji se upotrebljavaju u tehničkoj i znanstvenoj komunikaciji uključujući trodimenzionalne znakove (reljefe, modele), dvodimenzionalne skupine znakova (mape, crteže), ikoničke skupine znakova (fotografije, dijagrame i ilustracije) ili simboličke skupine znakova (nomenklature, brojeve i sl.). I jeziku i svim ovim skupinama znakova zajednička je komunikacijska funkcija.

Važno je stoga identificirati dominantne komunikacijske kodove u svakom stručnom području i integrirati ih zajedno s jezičnim komunikacijskim kodom u nastavu jer i oni čine korpus stručnih i/ili znanstvenih tekstova pojedine struke. Nesumnjivo (no ne i isključivo) će to pretežno biti vizualni komunikacijski kod jer suvremena kultura i znanost dominantno operiraju vizualnim semiotičkim kodom koji u velikoj mjeri formira percepciju mladih ljudi. Vizualni je kod stoga zasigurno vrlo važan u gotovo svim stručnim i/ili znanstvenim područjima i predstavlja integralni dio njihovih načina reprezentacije stručnih i znanstvenih mreža znanja. Stoga stručni i/ili znanstveni tekst shvaćen samo kao jezični *input* više ne zadovoljava kriterije prema kojima bi ga valjalo definirati. Takve tekstove danas treba promatrati u širim sociokomunikacijskim i semiotičkim okvirima te u kontekstu rastuće svijesti o multimodalnom prijenosu znanja i informacija u suvremenom okolišu koji sve više potpada pod utjecaj informacijske tehnologije, u kojemu se formiraju mlade generacije i u kojemu se uče interaktivno reagirati (Kress, 2010). Multimodalni načini prijenosa znanja (pri čemu se prije svega podrazumijeva njihova sinergija)⁶ postaju nova platforma najsuvremenijih pristupa poduci uopće, pa tako i u području nastave stranih stručnih jezika, usmjerenih prema razvijanju multimodalne komunikativne kompetencije

⁶ Treba naglasiti da se ovdje ne misli na konvencionalnu upotrebu vizualija čija je vrijednost odavno prepoznata i koje se već desetljećima primjenjuju u nastavi u svrhu potpore jezičnom komunikacijskom kodu, najčešće kao ilustracija ili objašnjenje (osobito vokabulara) ili pak kao motivacija za diskusiju ili čitanje i sl. Danas se sve više govori o sinergiji vizualnog i jezičnog u formi multimodalnog teksta kao osnove multimodalne komunikacijske kompetencije pri čemu se podrazumijeva istovremeno procesiranje dijelova informacija na više načina kao prikladnijega puta za osposobljavanje mladih generacija u stranom jeziku njihove struke.

(Royce, 2007; Plastina, 2013). Iako se o ovim tendencijama sve više govori, one se tek istražuju i razvijaju osobito u području poduke stručnih stranih jezika.

3. FUNKCIJA STRUČNIH I ZNANSTVENIH TEKSTOVA U RAZVIJANJU JEZIČNIH KOMPETENCIJA U STRANOM JEZIKU STRUKE

Da bi se u potpunosti razumjela funkcija stručnih i/ili znanstvenih tekstova u razvijanju jezičnih kompetencija u stranom jeziku struke, potrebno je s jedne strane imati uvid u povijest razvoja teorijskih istraživanja stručnih jezika koja kontinuirano dobivaju na važnosti i u kojima su takvi tekstovi u središtu istraživačkog interesa. S druge strane potrebno ih je sagledati u kontekstu potrebe razvijanja tekstualne kompetencije studenata kao osnove njihove funkcionalne pismenosti, što je primarni cilj nastave stranih stručnih jezika.

3.1. Stručni i/ili znanstveni tekst kao središnja tema teorijskih istraživanja stručnih jezika za potrebe poduke

Stručni i/ili znanstveni tekst, s obzirom na svoju inherentnu višedimenzionalnost i polifunkcionalnost opisane u poglavlju 2, oduvijek je bio prirodni istraživački alat i okosnica bogate i raznovrsne povijesti istraživanja stručnih jezika (engl. *ESP research*) od 60-ih godina 20. stoljeća do danas. Ta su istraživanja interdisciplinarna po svojoj prirodi, a njihovi su rezultati izvor spoznaja i inspiracija za formuliranje pedagoških i metodičkih načela efikasne poduke stranih stručnih jezika za brojne korisnike i njihove raznovrsne komunikacijske potrebe koje se kontinuirano javljaju u kontekstu intenzivnog razvoja znanosti, tehnologije i gospodarstva i o čemu svjedoči bogata stručna literatura.

Pod utjecajem općejezičnih istraživanja s jedne strane, i to osobito onih u okviru lingvistike teksta, systemske funkcionalne lingvistike i analize diskursa usmjerene prema sociokomunikacijskoj dimenziji funkcioniranja jezika u upotrebi, koja je upravo ključna dimenzija i stručnih jezika, te pod utjecajem znanosti i tehnologije s druge strane, formirale su se središnje teme istraživanja od 1960-ih godina 20. stoljeća do danas: analiza registra u ranijoj fazi, a osobito retorička i diskursna analiza te analiza žanra s korpusima stručnih i/ili znanstvenih tekstova kao svojim glavnim predmetom interesa i temeljnim metodološkim alatom.

Tako su analiza diskursa i retorički pristup znanstvenom i tehničkom tekstu 70-ih godina 20. st., osobito u Americi,⁷ s nadrečeničnom razinom u

⁷ Idejni začetnici retoričkog pristupa bili su Lackstrom, Selinker i Trimble u okviru washingtonske škole. Više o tome v. u Trimble (1979).

fokusu bili usmjereni prema organizacijskoj razini paragrafa i istraživanju njegovih tipičnih retoričkih funkcija (definicija, opis, hipoteza itd.) i retoričkih tehnika korištenih u povezivanju ideja pri pisanju znanstvenog i tehničkog teksta. Taj tip istraživanja obilježio je naglasak na upotrebnosti i funkcionalnoj strani jezika, odnosno povezanosti komunikacijskih namjera i lingvističkih sredstava koja se upotrebljavaju za te ciljeve.

Kao podtip analize diskursa, analiza žanra (Swales, 1988) usmjerena je prema identifikaciji specifičnih razlika različitih tipova tekstova, tj. žanrova. Oba istraživačka usmjerenja ne samo da nisu izgubila na važnosti nego postaju sve aktualnija i značajnija u kontekstu kontinuirane pojave novijih žanrova kao posljedice novih informacijskih i komunikacijskih tehnologija (videokonferencije i sl.).

Stručni i/ili znanstveni tekstovi danas su predmet istraživačkih interesa s obzirom na brojne parametre: kognitivne, leksičke, frazeološke, terminološke, diskursne, leksikografske, sociokomunikacijske, sociopragmatičke itd. Tomu treba pridodati revolucionarni utjecaj suvremenih računalnih tehnologija kao istraživačkog alata i sve većih mogućnosti korpusnih pretraživanja koje one pružaju u istraživanjima diskursa raznih struka, što kontinuirano vodi usavršavanju metodoloških postupaka analize. Inspirativna, bogata i plodonosna istraživanja stručnih jezika upravo su i počela sa stručnim i znanstvenim tekstovima prije više desetljeća te se kontinuirano nastavljaju, što se očekuje i u budućnosti (Hewings, 2002).

3.2. Stručni tekst i njegova uloga u razvijanju tekstualne kompetencije

S obzirom na svoju ulogu prijenosnika stručnih znanja i informacija stručni i/ili znanstveni tekst oduvijek je bio primarno nastavno sredstvo u edukaciji stranih stručnih jezika s težištem na razvijanju strategije čitanja i razumijevanja kao najvažnije vještine u sklopu razvijanja jezičnih kompetencija u stranom jeziku struke (McDonough, 1984). Drugim riječima, stručni i/ili znanstveni tekst postaje alat za razvijanje tzv. *tekstualne kompetencije*⁸ koja u praktičnom smislu obuhvaća: a) sposobnost razumijevanja stručnog teksta kroz aktiviranje znanja studenata o struci, jeziku i svijetu; b) sposobnost samostalnog služenja

⁸ Pod nazivom *tekstualna kompetencija* u literaturi se prije svega razumijeva sposobnost razumijevanja i stvaranja tekstova na temelju tekstualnog, kontekstualnog i pragmatičkog znanja kao i ovladavanje jezičnim komunikacijskim kodom (Bhatia, 2005). To je jedna od komponenata općejezične kompetencije. Definicija *tekstualne kompetencije* često je u literaturi obuhvaćena pojmom *diskursna kompetencija* pod čime se razumijeva manje-više podjednak opseg pojmova (McLaren, Madrid i Bueno, 2005) s naglaskom na svojstvima kohezije, koherencije i retoričke organizacije. Diskursna kompetencija jedna je od komponenata komunikacijske kompetencije. U ovome radu *tekstualnu kompetenciju* u užem smislu definiramo na način kako je opisano u poglavlju 3.2.

stručnim tekstom s naglaskom na razvijanje sposobnosti transfera informacija u novi kontekst za razne komunikacijske potrebe; c) sposobnost za samostalnu produkciju stručnog teksta.

Bhatia (2005) tekstualnu kompetenciju vidi također kao složenu sposobnost i vještinu interpretacije i produkcije tekstova koja se temelji na sinergiji i aktivaciji jezičnog znanja, pozadinskog znanja povezanoga sa stručnim znanjem i znanjem o svijetu te znanja o pragmatičnim uvjetima njegova funkcioniranja.

Ābola (2012) smatra razvijanje tekstualne kompetencije preduvjetom uspješnosti u profesionalnoj karijeri za koju je pak osnovni preduvjet nužnost posjedovanja tzv. pozadinskog znanja (engl. *background knowledge*), odnosno svojevrsne konceptualne strukture stručnih znanja koja omogućuje razumijevanje stručnih i znanstvenih tekstova, što treba biti popraćeno i adekvatnim stupnjem jezične osposobljenosti. U odabiru teksta za rad neophodno je stoga poći od kriterija njegove prikladnosti u smislu njegova konceptualnog i jezičnog opterećenja koje mora odgovarati konceptualnoj i jezičnoj osposobljenosti studenta.

Važnost tekstualne kompetencije proizašla je kao posljedica prekretnice u metodici nastave stranih stručnih jezika (Johns i Davies, 1983; Duddley-Evans i St John, 1998: 96-98) u pogledu uloge čitanja, a time i primarne funkcije stručnoga teksta: on više nije samo instrument za izučavanje jezičnih struktura i vokabulara, već u središte interesa dolazi njegova sociokomunikacijska uloga, tj. njegova uloga kao nositelja informacija, što prati nužnost osposobljavanja korisnika za samostalno upravljanje i korištenje tih informacija u novom kontekstu kroz osposobljavanje za samostalni rad (tzv. *learner and learning-centred approach*).

U nastavnoj praksi stručni i/ili znanstveni tekst okosnica je nastave stranih jezika strukā jer je on s jedne strane model koji pokazuje na koji način jezik određene struke funkcionira i kako se jezično manifestira te stoga temeljni alat kojim se koristi u cilju razvijanja tekstualne kompetencije kao integralnog dijela kreativne komunikacijske kompetencije studenata. Ujedno je on i cilj, tj. krajnji proizvod, jer je jedan od nastavnih ciljeva osposobljavanje studenata za kreiranje novoga stručnog i/ili znanstvenog teksta (usmenog ili pisanog). On time postaje i konačni test uspješnosti nastavnog procesa. Ne začuđuje stoga mjera važnosti koju mu Dudley-Evans i St John (1998: 17) pridaju u nastavi engleskog jezika raznih struka:

„Temeljno obilježje nastave engleskog jezika za stručne potrebe upravo je istraživanje načina na koji funkcioniraju govoreni i pisani tekstovi. Kako bismo

to bolje razumjeli, trebamo znati kako oni funkcioniraju unutar određene discipline ili profesije.“

Slično mišljenje još naglašenije iznosi i González Ramírez (2015: 383) pri čemu bit nastavnog procesa poistovjećuje sa znanjem i razumijevanjem tekstova i njihovih kontekstnih okvira:

„Poduka engleskog za potrebe struke podrazumijeva šire poznavanje konteksta i tekstova koji u njegovom okrilju nastaju.“

Iz svega prethodno navedenoga jasno proizlazi da je stručni i/ili znanstveni tekst važna karika u izgrađivanju korpusa stručnih znanja u svakoj struci i zbog toga predstavlja osnovu i ishodište razvijanja komunikativne jezične kompetencije u nastavi stranog jezika struke. Stoga odabiru prikladnih tekstova i njihovoj metodičkoj obradi treba pristupiti krajnje pažljivo s osjećajem za prikladnost i mjeru. Ujedno je sagledavanje kompleksnih polifunkcionalnih aspekata takvih tekstova preliminarni korak u razvijanju suvremene visokoškolske metodike nastave stranih stručnih jezika kao discipline.

4. ZAKLJUČAK

Stručni i/ili znanstveni tekstovi oduvijek su bili ishodište i temelj cjelokupnog nastavnog procesa u okviru poduke stranih jezika strukā. Analiza samoga pojma stručnih i/ili znanstvenih tekstova upućuje na njegove brojne i složene dimenzije: kognitivne, jezične, psihološke, sociokomunikacijske itd., koje su rezultat specifičnih okolnosti u kojima jezici struka nastaju i razvijaju se, a među kojima je na prvom mjestu brz razvoj stručnih znanja. Te tekstove odlikuju i brojne sociokognitivne funkcije s obzirom na to što oni predstavljaju primarne izvore znanja u jednom stručnom/znanstvenom području te medij kojim se ta znanja prenose i diseminiraju unutar stručnih i znanstvenih zajednica suvremenoga globaliziranoga svijeta. Time oni imaju središnju važnost u nastavi jer je primarni cilj edukacije budućih stručnjaka razvijanje njihovih jezičnih kompetencija u stranom jeziku njihovih struka pri čemu je tekstualna kompetencija koja podrazumijeva sposobnost interpretacije i samostalne produkcije stručnih tekstova na stranom jeziku najvažnija karika koja im omogućuje usvajanje znanja i produktivnu sposobnost komuniciranja kao osnovnog preduvjeta za uspješan razvoj njihovih profesionalnih karijera. O njihovoj važnosti govori i činjenica da su oni oduvijek bili središnja tema bogate i raznorodne povijesti teorijskih istraživanja stručnih jezika čiji su

rezultati služili i kontinuirano služe razvijanju sve efikasnijih modaliteta poduke stranih stručnih jezika. Može se očekivati da će stručni i/ili znanstveni tekstovi i nadalje ostati u središtu interesa raznih istraživačkih usmjerenja i time sve više dobivati na važnosti kako zbog razvoja samih stručnih i znanstvenih područja čije diskurse reprezentiraju, tako i zbog sve razvijenijih tehnoloških mogućnosti njihova izučavanja.

Analiza u ovome radu neophodna je podloga i preduvjet za praktično razvijanje i dalje usavršavanje efikasnijih metodoloških načela i strategija poduke stranih stručnih jezika i time može poslužiti kao poticaj za buduća teorijska i praktična istraživanja i modaliteta iskorištavanja takvih tekstova i njihovih polifunkcionalnih aspekata.

Ovaj je rad zamišljen kao prilog razradi suvremenih teorijskih i praktičnih načela metodike podučavanja stranih stručnih jezika na nefilološkim fakultetima.

LITERATURA

- Ābola, I. (2012) Text Acquisition in ESP Studies at Tertiary Level. https://dukonference.lv/files/proceedings_of.../Abola1.pdf (16. 3. 2017.).
- Belcher, D. (2004) Trends in teaching English for specific purposes. *Annual Review of Applied Linguistics* 24, 165-186.
- Bhatia, V. K. (2005) *Worlds of Written Discourse. A Genre-Based View*. London: Continuum.
- Bukovčan, D. (2006) *Polileksički izrazi u jeziku struke na primjeru njemačkog jezika kriminalistike i kriminologije*. Doktorska disertacija. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
- Cabré, M. T. (1999) *Terminology. Theory, Methods and Application*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Cabré, M. T. (2000) Elements for a theory of terminology. Towards an alternative paradigm. *Terminology* 6 (1) 35-57.
- Croft, W. i Cruse, D. A. (2004) *Cognitive Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- De Beaugrande, R. i Dressler, W. U. (1981) *Introduction to text linguistics*. London, New York: Longman.
- Dudley-Evans, T. i St. John, M. J. (1998) *Developments in English for Specific Purposes: A multidisciplinary approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Fillmore, Ch. J. (1977) Topics in Lexical Semantics. U Cole, R. W. (ur.) *Current Issues in Linguistic Theory*. Bloomington: Indiana University Press, 76-137.
- González Ramírez, C. (2015) English for Specific Purposes: Brief History and Definitions. *Revista de Lenguas Modernas* 23, 379-386.
- Halliday, M. A. K. i Hasan, R. (1976) *Cohesion in English*. London: Longman.
- Harsono, J. M. (2007) Developing learning materials for specific purposes. *TEFLIN Journal* 18 (2), 169-179.
- Hewings, M. (2002) A history of ESP through English for Specific Purposes. *English For Specific*

- Purposes World*. http://www.esp-world.info/Articles_3/Hewings_paper.htm (15. 6. 2016.).
- Johns, T. i Davies, F. (1983) Text as a Vehicle for Information: the Classroom Use of Written Texts in Teaching Reading in a Foreign Language. *Reading in a Foreign Language* 1 (1), 1-19.
- Kress, G. (2010) *Multimodality: A Social Semiotic Approach to Contemporary Communication*. New York, NY: Routledge.
- Langacker, R. W. (1987) *Foundations of Cognitive Grammar (Vol I)*. Stanford, California: Stanford University Press.
- McDonough, J. (1984) *ESP in Perspective: A Practical Guide*. London and Glasgow: Collins ELT.
- McLaren, N., Madrid, D. i Bueno, A. (ur.). (2005) *TEFL in Secondary Education*. Granada: Editorial Universidad de Granada.
- Miller, G. A. (1985) Dictionaries of the Mind. *Proceedings of the 23rd annual meeting on Association for Computational Linguistics*. Chicago: Association for Computational Linguistics, 305-314. [dx.doi.org/10.3115/981210.981248](https://doi.org/10.3115/981210.981248). (2.6.2017.)
- O'Malley, J. M. i Chamot A. U. (1990) *Learning Strategies in Second Language Acquisition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Plastina, A. F. (2013) Multimodality in English for specific purposes: Reconceptualizing meaning-making practices. *Revista de Lenguas para Fines Específicos* 19, 372-396.
- Raffaelli, I. (2009) *Značenje kroz vrijeme: Poglavlja iz dijakronijske semantike*. Zagreb: Disput.
- Richards, J., Platt, J. i Platt, H. (1993) *Longman Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics* (2. izdanje). London: Harlow, Longman Group.
- Roldán Riejós, A. M. (1999) Applications of cognitive theory to interdisciplinary work in Languages for Specific Purposes. *IBÉRICA* 1, 29-37.
- Roldán Riejós, A. M. (2004) Strategic features of ESP from a socio-cognitive perspective. *IBÉRICA* 7, 33-51.
- Royce, T. D. (2007) Multimodal Communicative Competence in Second Language Context. U Royce, T. D. i Bowcher, W. L. (ur.) *New Directions in Multimodal Discourse*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers, 361-390.
- Sager, J. C., Dungworth, D. i McDonald, P. F. (1980) *English Special Languages. Principles and practice in science and technology*. Wiesbaden: Oscar Brandstetter Verlag KG.
- Stubbs, M. (1996) *Text and Corpus Analysis*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- Swales, J. M. (1988) *Episodes in ESP: A source and reference book on the development of English for Science and Technology*. New York: Prentice Hall.
- Štambuk, A. (1998) Tenets of Cognitive Linguistics as a Framework for Terminology Research. *Papers and Studies in Contrastive Linguistics* 34, 233-243.
- Štambuk, A. (2005) *Jezik struke i spoznaja*. Split: Književni krug.
- Temmerman, R. (2000) *Towards New Ways of Terminology Description. The sociocognitive approach*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Trimble, L. (1979) A Rhetorical Approach to Reading Scientific and Technical Text. *English Teaching Forum* 17 (4), 2-5.
- UNESCO. (2006) *Education for All. Literacy for life. EFA Global Monitoring Report*. UNESCO publishing. http://www.unesco.org/education/GMR2006/full/chapt6_eng.pdf (10. 3. 2017.).

THE ROLE AND IMPORTANCE OF SPECIALIST AND SCIENTIFIC TEXTS IN LSP TEACHING

This paper examines the role and importance of specialist and scientific texts in LSP teaching at the tertiary level. The successful realization of teaching goals depends primarily on the selection of appropriate texts and their efficient use. This paper therefore starts from an analysis of the essential features of such texts by highlighting their complex multifunctional aspects. This is a necessary prerequisite for a clear and accurate perception of their role and importance in developing students' foreign language competence in their professions, mainly in English. It is also a necessary prerequisite for appropriate text selection and use. The topic is explored from a contemporary perspective on the nature and function of texts, as well as researches into scholarly or specialist texts, and also practical teaching experience. This paper is conceived as a theoretical contribution to modern LSP teaching methodology at the tertiary level.

Key words: specialist text, LSP teaching, LSP teaching methodology, textual competence